

Centrum Metodologii Badań w Naukach o Bezpieczeństwie
Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej

RECENZJA

rozprawy doktorskiej nt.:
**„Bezpieczeństwo osób niepełnosprawnych ruchowo
w warunkach wymuszonej ewakuacji”**
opracowanej przez Pana mgr. Łukasza Mikołajczyka
pod kierunkiem naukowym Pana dr. hab. Ireneusza Dziubka prof. AK
oraz promotor pomocniczej Pani dr Izabeli Rąckiej

Podstawa opracowania recenzji

Uchwała Nr 58/NOB/2023 Rady Dyscypliny Nauk o Bezpieczeństwie Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego z dnia 6.07.2023 r. w sprawie powołania recenzentów w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie Panu mgr. Łukaszowi Mikołajczykowi, umowa o opracowanie recenzji Nr 103.72.2023 oraz pismo Sekretarz Rady Dyscypliny Nauk o Bezpieczeństwie Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego Pani mgr Karoliny Glapińskiej z dnia 19.07.2023 r.

1. Znaczenie podjętego tematu rozprawy doktorskiej

Badania naukowe dotyczące bezpieczeństwa osób niepełnosprawnych mają wymiar społeczny, ponieważ człowiek jako jednostka jest podporządkowana i uzależniona od innych ludzi, co można wyraźnie dostrzec między innymi w relacjach z osobami niepełnosprawnymi, w tym ruchowo, w warunkach wystąpienia zagrożeń.

Ich istotą jest usystematyzowanie dotychczasowej wiedzy o procesach zapewnienia bezpieczeństwa osobom niepełnosprawnym oraz poszukiwanie optymalnych rozwiązań systemowych, odpowiadających na aktualne potrzeby we wszystkich sferach ich życia. W przypadku nauk o bezpieczeństwie będzie to przede wszystkim poszukiwanie sposobów ograniczania zagrożeń a w przypadku ich wystąpienia również minimalizowania strat.

Z oficjalnych stron instytucji państwowych można się dowiedzieć, że osoby niepełnosprawne stanowią blisko 12 proc. mieszkańców Rzeczypospolitej Polskiej (<https://www.gov.pl/web/rodzina/osoby-niepełnosprawne>, dostęp: 25.07.2023). Ta wielkość

wskazuje na potrzeby a wręcz konieczność prowadzenia na szeroką skalę działań związanych z rehabilitacją zawodową i społeczną, zatrudniania, terapii zajęciowej oraz prowadzenia badań naukowych, których istotą jest zapewnienie bezpieczeństwa w szerokim zakresie jego rozumienia. Sprowadza się to, między innymi, do identyfikacji i propozycji naukowo uzasadnionych rozwiązań problemów wymagających rozwiązania a dotyczących niesienia pomocy osobom niepełnosprawnym w warunkach wystąpienia sytuacji kryzysowych.

Okoliczności przywołane powyżej wskazują na to, iż bezpieczeństwo osób niepełnosprawnych wymaga badań prowadzonych w wielu dziedzinach i dyscyplinach naukowych, w tym również w naukach społecznych i w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

Z uwagi na powyższe za zasadne uznać należy podjęcie wysiłku badawczego przez Pana mgr. Łukasza Mikołajczyka, który skutkowało opracowaniem rozprawy doktorskiej nt. „Bezpieczeństwo osób niepełnosprawnych ruchowo w warunkach wymuszonej ewakuacji”.

2. Ogólna charakterystyka rozprawy

Recenzowaną rozprawę opracowano na 481 stronach. W skład dysertacji wchodzi: streszczenia w języku polskim i angielskim (każde po 3 strony), spis treści (1 strona), wstęp (5 stron), sześć rozdziałów (ogółem 306 stron), zakończenie (5 stron), bibliografia (58 stron), spis rysunków (1 strona), spis tabel (2 strony), spis wykresów (3 strony), spis fotografii (1 strona), spis załączników (1 strona) oraz siedem załączników (razem 27 stron).

W pracy znajduje się też 6 stron wakatowych (tj. 16, 42, 284, 334, 382 oraz 388).

3. Ocena założeń badawczych, ich realizacji i przedstawienia w dysertacji

Przedstawiona do recenzji dysertacja stanowi umiejętnie opracowaną logiczną całość, stanowiącą właściwie skonstruowane dzieło naukowe.

We wstępie Autor dysertacji przekonująco przedstawił motywację do podjęcia swych badań oraz ich poznawcze i użytkowe znaczenie. Umiejętnie dokonał również charakterystyki poszczególnych części rozprawy.

Rozdział pierwszy pt. „Podstawy metodologiczne badań” poświęcono założeniom badawczym.

Doktorant w tej części pracy prawidłowo nakreślił sytuację problemową oraz przekonująco dowiódł konieczności zbadania problematyki odzwierciedlonej tytułem rozprawy.

Z uwagi na przyjęte przez Doktoranta założenia, za prawidłowo określony należy uznać przedmiot badań.

Nie wzbudzają wątpliwości (z zastrzeżeniem dwóch kwestii przedstawionych poniżej) przyjęte przez Autora dysertacji cele badań, zarówno poznawczy jak i praktyczny. Niemniej jednak, po pierwsze, wątpliwości w tym zakresie wzbudza fragment rozprawy na s. 19 w brzmieniu „Wstępne rozważania i zawarte w nich treści, a szczególnie zaprezentowany przedmiot badań pozwalają na sprecyzowanie głównego celu badań, postrzeganego w kategoriach poznawczych (teoretycznych) i praktycznych (użytecznych), a rozumianych w zgodzie (...). Cel poznawczy sprowadzał się do poznania istoty występujących wyzwań, ograniczeń, zagrożeń i ryzyk związanych z pozycjonowaniem osób niepełnosprawnych w warunkach wymuszonej ewakuacji, jak również do wykrycia związków i zależności zachodzących pomiędzy poziomem przygotowań, a skutecznością stosowanych rozwiązań ratowniczych. Cel praktyczny objął przygotowanie naukowo uzasadnionej koncepcji wsparcia osób z bezsilnością ruchową w warunkach wymuszających ich ewakuowanie z zagrożonych obiektów” (podkreśl. B. W.) - w kontekście treści zawartej na s. 20 „Głównym celem badań było stworzenie rozwiązania wspierającego bezpieczną ewakuację osób niepełnosprawnych ruchowo” (podkreśl. B. W.). Po drugie, w nawiązaniu do cytowanego drugiego fragmentu pracy rodzi się wątpliwość, czy „bezpieczeństwo osób niepełnosprawnych ruchowo w warunkach wymuszonej ewakuacji” jest tożsame z „bezpieczną ewakuacją osób niepełnosprawnych ruchowo”? Chętnie poznałbym stanowisko Doktoranta w tej sprawie.

W rozdziale tym Doktorant właściwie przedstawił zastosowane metody, techniki i narzędzia badawcze wskazując powody i zakres ich wykorzystania.

Wysoko należy ocenić kwestie doboru i charakterystyki próby badawczej, chociaż dane dotyczące próby reprezentatywnej przedstawiono bardzo syntetycznie.

W odniesieniu do organizacji procesu badań należy zauważyć, że został on przedstawiony w sposób niebudzący wątpliwości.

Szkoda jednak, że Doktorant nie poświęcił odrębnego podrozdziału przyjętym ograniczeniom badawczym. Sprawia to, iż pozostają one domniemane. W tym też kontekście chciałbym, żeby Doktorant przedstawił owe ograniczenia w sposób jednoznaczny podczas publicznej obrony swojej dysertacji.

Rezultatem przyjętych przez Doktoranta przedmiotu badań, celów badań oraz problemów badawczych są prawidłowo określone hipotezy badawcze, bowiem ich treść będąca jest

prawdopodobnym założeniem, których relacje z rzeczywistością zostały dowiedzione w trakcie czynności badawczych prowadzonych przez Autora recenzowanej rozprawy.

Analiza treści rozdziału pierwszego wywołuje jeszcze jedną wątpliwość. W moim przekonaniu, winien on nosić tytuł „Założenia badawcze”. I tu też chętnie, zapoznałbym się ze stanowiskiem Autora recenzowanej rozprawy wobec mojej refleksji.

W odniesieniu do fragmentów rozprawy dotyczących opinii ekspertów należy zauważyć, że są one cennym źródłem wiedzy zarówno poznawczej jak i utylitarnej. Szkoda jednak, że Doktorant nie przedstawił w sposób jednoznaczny kryteriów ich doboru.

W „Zakończeniu” rozprawy Autor recenzowanej rozprawy nawiązał do najistotniejszych zagadnień odnoszących się do założeń badawczych i rezultatów przeprowadzonych badań, niestety jednak ogólnie, nie wskazując ich głębi oraz kierunku dalszych poszukiwań.

Analiza i ocena metodologicznych aspektów recenzowanej rozprawy pozwala dodatkowo na stwierdzenie, że w toku badań i ostatecznego opracowania dysertacji wykorzystano wartościową literaturę dotyczącą badań bezpieczeństwa.

Reasumując, należy stwierdzić, że recenzowana rozprawa:

- a) przedstawia zagadnienia nie w pełni wyjaśnione w naukach o bezpieczeństwie;
- b) identyfikuje stan niewiedzy w naukach o bezpieczeństwie w zakresie określonym jej tytułem;
- c) prezentuje wyniki przeprowadzonych badań zostały ujęte w sposób należyty oraz przedstawione w sposób czytelny i poprawnie umotywowany.

Stronę metodologiczną charakteryzuje duży poziom rzetelności badawczej.

4. Ocena merytoryczna dysertacji

Pod względem merytorycznym, zasadniczą część rozprawy stanowią rozdziały 2-5.

Rozdział drugi dysertacji pt. „Zasadnicze tendencje współczesnego pojmowania bezpieczeństwa” odnosi się do zagadnień tj.: kategorie poznawcze istoty bezpieczeństwa, fenomen i możliwości badawcze bezpieczeństwa, złożoność definicyjna bezpieczeństwa oraz systemowe sfery badań i pozycjonowanie bezpieczeństwa zdrowotnego. Cenne w tej części pracy są rozważania postrzegania bezpieczeństwa przez respondentów uczestniczących w badaniach.

Ta część pracy wskazuje, jak odległe jest rozumienie bezpieczeństwa przez naukowców i osoby spoza ich środowiska. Jak podaje Doktorant na s. 46 „Ankietowani (...) uważali, że bezpieczeństwo to:

- stan zaspokojenia potrzeb, przetrwania, zachowania wielowymiarowej tożsamości, spokoju, posiadania i pewności odnośnie do zdarzeń przyszłych;
- ochrona przed ryzykiem i zagrożeniami;
- brak występowania jakichkolwiek zagrożeń.” (podkreśl. B. W.)

Trzeci rozdział dysertacji pt. „Personalny charakter wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa” dotyczy problemów tj.: koordynaty i właściwości bezpieczeństwa osobistego człowieka, przekształcanie naturalnych i cywilizacyjnych zagrożeń natury personalnej, personalne potrzeby bezpieczeństwa zdrowotnego oraz obiektywne i subiektywne diagnozowanie bezpieczeństwa indywidualnego. To interesująca część pracy. Zatem potencjalny jej czytelnik nie będzie zawiedziony. Problematyka przedstawiona w tej części pracy jest kontynuacją poprzedniego rozdziału wskazującą na duży zakres wiedzy Doktoranta z zakresu zagadnień stanowiących przedmiot wypowiedzi Autora. Na uznanie zasługuje fakt znajomości zasad diagnozowania bezpieczeństwa. Treści podrozdziału czwartego dowodzą tego, iż Doktorant wie, że diagnozowanie bezpieczeństwa związane jest poznawaniem zjawisk i faktów dziejących się tu i teraz, opierającym się na rzetelnie dokonanych analizach i ocenach. Treści tego rozdziału wskazują ponadto na to, że Autor rozprawy zdaje sobie sprawę z faktu, iż potrzeba diagnozowania jest związana z trudnościami poszukiwania punktów styku między teorią a rzeczywistością. Przy całym bowiem szacunku dla organizatorów bezpieczeństwa wszelkie ich działania, nawet oparte na doświadczeniu mają charakter teoretyczny, a wprowadzone do stosowania i stosowane rozwiązania określić można rzeczywistymi. Różnica ta wywołuje konieczność racjonalizacji istniejących rozwiązań w celu ich optymalizacji.

Kolejny czwarty rozdział dysertacji pt. „Zagrożenia bezpieczeństwa osób z dysfunkcją ruchu” jest w mojej ocenie konsekwentną kontynuacją dociekań Doktoranta prezentowanych w poprzednich dwóch rozdziałach omówionych powyżej. To najobszerniejsza część recenzowanej rozprawy. Stanowi ona interesującą pod względem poznawczym część pracy, zwłaszcza dla specjalistów z zakresu nauk o bezpieczeństwie parających się bezpieczeństwem zdrowotnym. Interesujące w tym kontekście są treści nawiązujące do: czynników ryzyka zdrowotnego i następstwa aktywności fizycznej osób, społecznej i personalnej akceleracji zagrożeń bezpieczeństwa osób dysfunkcyjnych ruchowo, braków w realizacji potrzeb osób

niepełnosprawnych ruchowo oraz sposobów zarządzania bezpieczeństwem osób z uszkodzonymi funkcjami przemieszczania się. Pozwolę sobie również zauważyć, że rozdział ten posiada znaczne wielowymiarowe wzajemnie przenikające się walory edukacyjne. Może on być z powodzeniem wykorzystany w procesie kształtowania świadomości obecności zagrożeń osób niepełnosprawnych i konieczności przeciwstawienia się im, budowania odpowiednich postaw społecznych wobec tych osób, a także weryfikowania przyjętych rozwiązań w wyżej wymienionym zakresie.

Następny rozdział zatytułowany „Ryzyka ewakuacji i pozycjonowanie osób niepełnosprawnych” odnosi się do takich zagadnień jak: rodzaje zagrożeń i wymuszone scenariusze ewakuacji, obowiązki organizatorów i realizatorów ewakuacji, wyzwania obiektowe i typowe konsekwencje ewakuacji oraz ewakuacja osób z niepełnosprawnościami. Wydaje się, że w przyszłości może on stanowić z powodzeniem odrębną pracę. Rozdział ten jest znaczącym rozwinięciem rozdziału czwartego. Ta część pracy wskazuje na ogrom problemów rozpatrywanych przez specjalistów z zakresu ewakuacji. Dowodzi jednocześnie tego, że skuteczne i efektywne prowadzenie badań tej problematyki jest nieodzowne przez zespoły reprezentowane przez specjalistów z różnych dyscyplin naukowych. Analiza tej części pracy przekonuje również do tego, aby do zespołów badawczych powoływać nie tylko badaczy ale również te osoby, które z racji wykonywanych obowiązków na co dzień nienaukowo parają się problematyką ewakuacji, w tym ewakuacji osób niepełnosprawnych. Liczę na to, że w przyszłości Doktorant rozwinię treści tego rozdziału i poświęci zagadnieniom w nim przedstawianym odrębną pracę uzupełnioną o zagadnienia dotyczące innych niepełnosprawności aniżeli ruchowe.

Ostatni, szósty rozdział recenzowanej pracy pt. „Koncepcja wsparcia osób z bezsilnością ruchową” w warstwach poznawczych i utylitarnych stanowi cenny zbiór wiedzy odnoszący się do: złożoności organizacyjno-logistycznej ewakuacji osób ograniczonych ruchowo, stanu badań i rozpoznanych metod ewakuacyjnego wsparcia osób niepełnosprawnych, istoty i założeń projektowych adaptacji łóżka rehabilitacyjnego do celów szybkiej ewakuacji oraz oceny projektu łóżka do transportu chorych o zmiennej geometrii i propozycji racjonalizacyjnych. Rozdział ten prezentuje treści, które w swym charakterze nawiązują do wielu dyscyplin naukowych. Wartość merytoryczna tej części pracy jest niemożliwa do przecenienia. Jej lektura wywołuje nadzieję na to, że Doktorant zdoła zainteresować swymi propozycjami osoby zajmujące się bezpieczeństwem osób niepełnosprawnych.

Niewątpliwą wartość merytoryczną dysertacji stanowi również bardzo bogata bibliografia zawierająca: 204 opracowania zwarte, 249 artykułów, 8 słowników, 1 leksykon, 1 vademecum, 58 przepisów prawa, 149 raportów i opracowań statystycznych oraz 140 źródeł internetowych.

Dobrze się też stało, że Doktorant zwięździł swe rozważania w rozdziałach 2 – 6 podrozdziałami pt. „Wnioski”, co uporządkowało prezentację wyników badań i oddało ich istotę. Mam jednak wrażenie, że stanowią one chwilami – uogólnienia i wnioski.

Dużą wartość poznawczą i użyteczną posiadają również załączniki.

Dokonując oceny merytorycznych aspektów recenzowanej dysertacji należy podkreślić, że:

- a) przedstawia najpoważniejsze zagrożenia dla osób niepełnosprawnych ruchowo w warunkach wymuszonej ewakuacji;
- b) prezentuje wymiar przedmiotowo-podmiotowy wyżej wymienionej rzeczony ewakuacji;
- c) w kontekście wyzwań, zagrożeń, ryzyka, niepewności oraz szans określa możliwości kształtowania pożądanego poziomu wiedzy i umiejętności a także skutecznych rozwiązań organizacyjnych ewakuacji osób z niepełnosprawnością;
- d) przedstawia w sposób kompleksowy i usystematyzowany dorobek naukowy oraz wzbogaca wiedzę z zakresu odzwierciedlonego jej tytułem;
- e) cechuje ją obiektywizm autorskiej wypowiedzi poparty wykorzystaniem w zdecydowanej większości właściwie interpretowanych wiarygodnych źródeł wiedzy i informacji.

Część merytoryczna dysertacji odnosi się do wielu aspektów. Postrzegać ją można przez pryzmat kilku dyscyplin a nawet dziedzin naukowych. Niemniej jednak, jeśli spojrzeć na całość recenzowanego dzieła przez pryzmat wielowymiarowości bezpieczeństwa, to jej główne nurty związane są ściśle z naukami o bezpieczeństwie.

Na podstawie przedstawionych do tej pory wniosków należy ocenić stronę merytoryczną recenzowanej rozprawy, jako prezentującą dobry poziom.

5. Ocena redakcyjna

Przedstawione przez Doktoranta wyniki badań zaprezentowano z niewielką liczbą błędów językowych i edytorskich.

Praca została przedstawiona w sześciu zasadniczych częściach, między którymi zachodzą dysproporcje dotyczące obszerności wypowiedzi, co wyraźnie można dostrzec między rozdziałami 2 i 4.

W zestawieniu bibliograficznym Doktorant w pierwszej kolejności przedstawia „Akty prawne” a dopiero po nich opracowania naukowe, co jest niefortunne. Za niewielkie niedociągnięcie uznać należy również to, że w zestawieniu bibliograficznym zbiór artykułów tytułuje używając zwrotu „Czasopisma”.

Pomimo przedstawionych powyżej uwag, stronę recenzowanej dysertacji należy uznać za dobrą.

6. Problemy do wyjaśnienia

Recenzowana rozprawa doktorska porusza wiele problemów, które trudno ocenić jednoznacznie. Dlatego też, podczas jej publicznej obrony rozprawy, proszę Doktoranta o rozszerzone odniesienie się do wątpliwości zawartych w treści recenzji oraz dodatkowo do przywołanych w dysertacji:

- a) koncepcji „human security”;
- b) pojęcia „służby ratownicze”.

7. Wniosek końcowy

Problematyka odzwierciedlona tytułem recenzowanej rozprawy nie jest często podejmowana przez badaczy zaliczających swój dorobek do nauk o bezpieczeństwie, co sprawia, że dzięki posiadanym walorom cechuje ją wysoki poziom poznawczy i użyteczny.

Recenzowana rozprawa ujawnia skomplikowany charakter bezpieczeństwa osób niepełnosprawnych ruchowo w warunkach wymuszonej ewakuacji. Identyfikuje również zależności pomiędzy potrzebami i możliwościami tej ewakuacji.

W kontekście przedstawionych do tej pory wniosków z analiz i ocen wyników badań Doktoranta za znaczący dla nauki i praktyki należy uznać podjęty przez Niego problem naukowy odzwierciedlony tytułem dysertacji. Rozprawa może być przydatna zarówno dla badaczy zajmujących się bezpieczeństwem militarnym jak i dla żołnierzy zajmujących się wojskową oceną terenu.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska stanowi indywidualny dorobek Pana mgr. Łukasza Mikołajczyka, a jej główny nurt mieści się w dyscyplinie nauki

o bezpieczeństwie. Jest wytworem naukowym cechującym się krytycyzmem i innowacyjnością.

Analiza i ocena treści recenzowanej dysertacji pozwala postrzegać ją, jako usystematyzowany materiał wzbogacony cennymi, naukowo uzasadnionymi wnioskami z przeprowadzonych badań.

Problemy określone w rozprawie, należy uznać za rozwiązane, a poprzez poprawnie zorganizowany proces badawczy założony cel za osiągnięty, co pozwoliło na pozytywne zweryfikowanie założonych hipotez badawczych.

Na słowa uznania zasługuje również efekt poboczny badań Autora prowadzonych w ramach nauk o bezpieczeństwie. Jest nim prototyp łóżka pielęgnacyjnego, spełniającego normy medyczne oraz stwarzającego poprzez zmianę konfiguracji możliwość transportu zarówno osób niepełnosprawnych, jak i z nadwagą i otyłością.

Recenzowana rozprawa doktorska dowodzi właściwie pokierowanej pracy.

Ponadto recenzowana rozprawa spełnienia przesłanki, o których mowa w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 3 marca 2022 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. 2022 poz. 574), bowiem:

- a) dowodzi posiadania przez Doktoranta:
 - ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie;
 - umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej co przejawia się: prawidłowym dostrzeganiem oraz identyfikowaniem problemu naukowego i uzasadniania jego istnienia, znajomością metod badawczych i prawidłowym ich doбором oraz zastosowaniem, dokonaniem krytycznej oceny uzyskanych wyników badań, a także poprawnym sformułowaniem sprawozdania z wyników badań w sferze formy i treści;
- b) jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego mogące znaleźć zastosowanie w sferze społecznej.

W świetle powyższego stwierdzam, że rozprawę doktorską nt. „Bezpieczeństwo osób niepełnosprawnych ruchowo w warunkach wymuszonej ewakuacji” oceniam pozytywnie i wnioskuję o dopuszczenie jej autora Pana mgr. Łukasza Mikołajczyka do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

Bernard Misiewicz